

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

مؤسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی

مجموعه سخنرانی های هفتگی

لزوم تدوین و استقرار «چارچوب ملی مدارک تحصیلی»

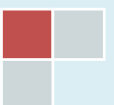
دکتر فرهاد ابراهیم آبادی

۲۵ مهرماه ۱۳۹۶

شماره ششم

معاونت پژوهشی

تهیه و تنظیم : پدیده پری دری

یک نظام آموزشی شامل مقاطع مختلف تحصیلی از ابتدایی تا دکتری است که مدارک تحصیلی ارائه شده در هر مقطع به یک یا چند نوع تقسیم می‌شود به صورتی که در هر مقطع تحصیلی یک یا چند نوع مدرک تحصیلی^۱ ارائه می‌شود.

در اینجا «نوع مدرک تحصیلی» عنوانی است که بدون توجه به رشته تحصیلی برای توصیف دسته‌ای از مدارک تحصیلی استفاده می‌شود. بعنوان مثال نظام آموزشی استرالیا شامل ۱۱ مقطع تحصیلی به شرح جدول ۱ است که «۱۱ نوع مدرک تحصیلی» در طول این مقاطع ارائه می‌شود و به جزء «گواهینامه متوسطه دوم»، جایگاه هر کدام از آنها در طول مقاطع تحصیلی مشخص شده است.

در یک «نوع مدرک تحصیلی»، دانش‌آموختگان مجموعه‌ای از نتایج یادگیری یا «بروندادهای یادگیری»^۲ مشخصی را کسب می‌نمایند که از یک «نوع مدرک تحصیلی» دیگر در آن مقطع تحصیلی متمایز هستند. منظور از «نتایج یادگیری» مجموعه‌ای از آن چیزی است که انتظار می‌رود دانش‌آموختگان بعنوان نتیجه‌ای از یادگیری بدانند، بفهمند و قادر به انجام آن باشند.

جدول ۱: انواع مقاطع تحصیلی و جایگاه انواع مدارک تحصیلی در ساختار نظام آموزشی استرالیا

مقطع تحصیلی	نوع مدرک تحصیلی
مقطع تحصیلی ۱۰	درجه دکتری
مقطع تحصیلی ۹	درجه دکتری حرفه‌ای درجه دکتری تحقیق‌محور
مقطع تحصیلی ۸	درجه کارشناسی ارشد درجه کارشناسی ارشد پژوهش‌محور درجه کارشناسی ارشد توسعه یافته
مقطع تحصیلی ۷	درجه لیسانس ممتاز گواهینامه دانش‌آموختگی دیپلم دانش‌آموختگی
مقطع تحصیلی ۶	درجه لیسانس
مقطع تحصیلی ۵	دیپلم پیشرفته درجه کاردانی
مقطع تحصیلی ۴	دیپلم
مقطع تحصیلی ۳	گواهینامه IV
مقطع تحصیلی ۲	گواهینامه III
مقطع تحصیلی ۱	گواهینامه II گواهینامه I
	گواهینامه متوسطه دوم

¹ qualification type

² learning outcomes

همچنین در یک «نوع مدرک تحصیلی»، مدارک تحصیلی مختلفی ارائه می‌شوند که دانش‌آموختگان مجموعه‌ای از نتایج یادگیری مشخصی را کسب می‌نمایند که این نتایج یادگیری بر اساس رشته‌های تحصیلی و گرایشهای تخصصی از هم متمایز می‌شوند. بعنوان مثال مدارک تحصیلی «لیسانس مهندسی شیمی»، «لیسانس مدیریت فناوری اطلاعات»، «لیسانس مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی» از نوع درجه لیسانس هستند که نتایج یادگیری آنها با توجه به رشته تحصیلی از هم متمایزند.

بر اساس مطالب فوق‌الذکر یک «مدرک تحصیلی» با توجه به نوع و رشته تحصیلی عنوان شده در آن؛ نشان‌دهنده این است که شخص دارنده آن، یکی از مقاطع تحصیلی را با موفقیت به اتمام رسانده و «نتایج یادگیری» در نظر گرفته شده برای یک نوع مدرک تحصیلی و «نتایج یادگیری» در نظر گرفته شده برای یک رشته تحصیلی خاص را کسب نموده است. مثلاً مدرک تحصیلی «فوق لیسانس مهندسی شیمی - گرایش بهره‌برداری» از نوع «درس محور» گویای این است که دارنده این مدرک تحصیلی، «نتایج یادگیری» در نظر گرفته شده برای «رشته مهندسی شیمی گرایش بهره‌برداری» از نوع درس‌محور در مقطع کارشناسی ارشد را کسب نموده است.

برای کسب یک مدرک تحصیلی دانشگاهی از هر نوع و رشته‌ای که باشد، دانش‌آموختگان باید یک «کارراه تحصیلی» را به درستی و با موفقیت طی نمایند. طی نمودن یک «کارراه تحصیلی» زمانی درست و صحیح صورت می‌گیرد که بین مدارک تحصیلی مربوطه، یک هماهنگی و انسجام وجود داشته باشد. بعنوان مثال در طول «کارراه تحصیلی مهندسی شیمی» دانش‌آموختگان باید در پایان مقطع متوسطه خود آن نوع نتایج یادگیری را کسب نمایند که آنها را برای ورود به «لیسانس مهندسی شیمی» آماده نمایند. لذا آنها باید «نتایج یادگیری» در نظر گرفته شده برای دیپلم ریاضی - فیزیک را کسب نمایند.

علاوه بر انسجام در طول «کارراه تحصیلی»، لازم است که مدت زمان کسب یک مدرک تحصیلی در سراسر یک کشور یکسان بوده و «نتایج یادگیری» مرتبط با یک مدرک تحصیلی، نیز در سراسر کشور همتراز باشند. امری که در کشورهای با نظام آموزشی غیرمتمرکز، به دلیل وجود قوانین و مقررات آموزشی متفاوت در مناطق و استانهای مختلف آنها بسیار مهم تلقی می‌شود. بعنوان مثال مدت زمان کسب «دیپلم ریاضی - فیزیک» در سراسر

کشور باید یکسان بوده (بعنوان مثال ۳ سال باشد) و تواناییهای پرورش یافته در دارندگان مدرک تحصیلی «دیپلم ریاضی- فیزیک» در سراسر کشور باید همتراز باشند. علاوه بر همترازسازی مدارک تحصیلی در سراسر کشور، لازم است که طول دوره و «نتایج یادگیری» «مدارک تحصیلی» نیز با موارد مربوط بین‌المللی همترازی اساسی داشته باشند.

اهداف چارچوب ملی مدارک تحصیلی

در حال حاضر، اکثر کشورها یک چارچوب ملی را برای کلیه «مدارک تحصیلی» نظام آموزشی خود تدوین نموده‌اند که هدف آن همترازسازی مدارک تحصیلی و همچنین ایجاد انسجام در طول کارراه‌های تحصیلی در سطح ملی و حتی بین‌المللی است. یک چارچوب ملی مدارک تحصیلی^۳ علاوه بر انسجام بخشیدن به نظام آموزشی کشور، مقاصدی همچون موارد ذیل را نیز دنبال می‌نماید:

- ایجاد ارتباط بین صنعت و دانشگاه (نتایج یادگیری در نظر گرفته شده برای کسب یک مدرک تحصیلی، متناسب با انتظارات صنعت و پیشرفتهای آکادمیکی تعیین می‌شوند)
- همتراز نمودن مدارک تحصیلی با مدارک تحصیلی بین‌المللی (نتایج یادگیری در نظر گرفته شده برای یک مدرک تحصیلی، همتراز با انتظارات و استانداردهای بین‌المللی تعیین می‌شوند)
- ایجاد تحرک ملی و بین‌المللی دانش‌آموختگان به دلیل به رسمیت شناخته شدن هر چه بیشتر ارزش مدارک تحصیلی در سطح بین‌المللی
- پیریزی مقررات و تمهیدات ملی جهت تضمین کیفیت در نظام آموزشی (زمانی یک فرد، دانش‌آموخته محسوب می‌شود و به وی مدرک تحصیلی اعطاء می‌گردد که تمام «نتایج یادگیری» مرتبط با یک مدرک تحصیلی در وی پرورش یافته باشد. همچنین آموزش باید بصورتی باشد که نتایج یادگیری مرتبط با یک مدرک تحصیلی به درستی در دانش‌آموختگان پرورش یابند)

³ National Qualification Framework

- ایجاد مکانسیمهایی برای شناسایی مؤسسات آموزشی و برنامه های آموزشی باکیفیت،
- ایجاد مکانسیمهایی برای شناسایی مدارک تحصیلی با کیفیت و جلوگیری از مدرک گرایی،
- ایجاد تمایز بین مؤسسات آموزشی، برنامه های آموزشی و مدارک تحصیلی با کیفیت از موارد بی کیفیت
- حمایت از اهداف یادگیری مادام العمر
- مسئولیت پذیری و پاسخگویی

با توجه به اینکه وجود یک چارچوب ملی برای مدارک تحصیلی، راهی کارآمد جهت دستیابی به توسعه همه جانبه است و تاکنون ۱۱۲ کشور «چارچوب ملی مدارک تحصیلی» خود را تدوین نموده اند، لازم است یک پروژه ملی با هدف تدوین و استقرار چارچوب ملی ایران برای مدارک تحصیلی شروع شود. از جمله اقدامات مهمی که پروژه مذکور در جهت تدوین و استقرار باید انجام دهد شامل «تشکیل شورای چارچوب ملی مدارک تحصیلی، تدوین واژه نامه، تعیین «انواع مقاطع تحصیلی»، تعیین «انواع مدارک تحصیلی» در نظام آموزشی ایران، تعیین سیاستها و زیرساختهای برای تدوین «نتایج یادگیری»، تعیین «سیاستها و مکانسیمهایی برای تضمین کیفیت»، «تعیین سیاستهای مرتبط با صدور مدارک تحصیلی»، «تعیین سیاستهای مرتبط با ثبت مدارک تحصیلی»، «تعیین سیاستهای مرتبط با مسیرهای مدارک تحصیلی»، «تعیین سیاستهای مرتبط با حذف و اضافه یک نوع مدرک تحصیلی»، «تعیین سیاستهای مرتبط با نحوه محاسبه یادگیریهای قبلی» و «تعیین سیاستهای مرتبط با مدارک حرفه‌ای» است که در ادامه هر کدام از آنها تشریح شده اند.

لزوم تشکیل شورای چارچوب ملی مدارک تحصیلی

یک «چارچوب ملی کارآمد برای مدارک تحصیلی» توسط تنها یک ارگان، سازمان یا وزارتخانه خاصی تدوین نمیشود بلکه نیازمند وجود و مشارکت مجموعهای از ارگانها، سازمانها، نهادها، ذینفعان، گروهها و افراد است. در اینجا ارگانها، سازمانها، نهادها، ذینفعان، گروهها و افراد مربوط باید بصورت یک سیستم و بر اساس قوانین، قواعد و مقررات، استانداردها، رویه‌ها و فرایندهای خاصی فعالیت نمایند.

با توجه به اینکه تدوین و استقرار «چارچوب ملی مدارک تحصیلی» در ایران مستلزم وجود هماهنگی در بین وزارتخانه‌های آموزش و پرورش، «وزارت کار و امور اجتماعی»، «وزارت علوم، تحقیقات و فناوری»، «وزارت بهداشت و آموزش پزشکی»، و دیگر نهادهای سیاستگذار مربوط است، بنابراین لازم است یک شورای مرکزی با نام شورای **NQF** از تمامی بازیگران مذکور تشکیل شود.

لزوم تدوین واژه نامه

یکی از کارهای بسیار مهمی که این شورا در راستای تدوین و استقرار یک چارچوب ملی مدارک تحصیلی کارآمد باید انجام دهد، ارائه تعاریف جامع و مورد توافق از واژه‌های کلیدی است. شاید اولین تعریف مربوط به اصطلاح Qualification است که با استناد به اسناد بین المللی، معادل آن «مدرک تحصیلی» است.

مدرک تحصیلی یک تصدیق رسمی از کسب دستاوردهای یادگیری مشخص است که معمولاً بعد از اتمام موفق یک برنامه آموزشی اعطا می‌گردد. یک «مدرک تحصیلی» که یک گواهینامه رسمی است بعد از اتمام یک برنامه آموزشی اعتبارگذاری شده اعطاء می‌شود و بیانگر این است که یک دانش‌آموخته به نتایج یادگیری مشخصی دست یافته است. یک مدرک تحصیلی زمانی اعطاء می‌شود که یک دانشجو استحقاق لازم را داشته باشد و الزامات در نظر گرفته شده برای مدرک تحصیلی مربوطه را برآورده نموده باشد و معمولاً مدرک تحصیلی از طریق ارائه یک «گواهینامه» تصدیق می‌شود. در یک جمع بندی باید گفت یک «مدرک تحصیلی» بعد از پایان یک مقطع تحصیلی ارائه می‌شود که نشان‌دهنده پرورش یافته شدن مجموعه ای از نتایج یادگیری (دانش، مهارت، توانایی کاربرد دانش و مهارت) در فرد دارنده مدرک تحصیلی است. همچنین واژه نامه تدوین شده باید حاوی تعریفی از تمامی واژه های کلیدی همچون: مأموریت، چشمانداز، معیارهای سطح، توصیفگرهای نوع مدرک تحصیلی، مقطع تحصیلی، حیطه کاری، حرفه، استاندارد شایستگی، شایستگی، برنامه آموزشی، اهداف برنامه، نتایج برنامه، برنامه درسی و غیره باشد.

تعیین سطوح یا تعیین مقاطع تحصیلی در نظام آموزشی

از اقدامات مهم در تدوین یک چارچوب ملی مدارک تحصیلی کارآمد در ایران، تعیین تمام سطوح یا مقاطع تحصیلی در نظام آموزشی کشور است. امری که برای کشورهای با نظامهای آموزشی متمرکز همچون ایران مشخص بوده و نیازی به توافق جدید در این خصوص وجود ندارد. بعد از تعیین مقاطع تحصیلی، لازم است حجم یادگیری در هر مقطع تحصیلی (طول دوره) مشخص شود امری که باز هم در کشورهای با نظامهای آموزشی متمرکز از قبل مشخص بوده و در تمام مناطق کشور هماهنگ و یکسان است. در این رابطه باید گفت که در حال حاضر نظام آموزشی ایران شامل ۷ مقطع تحصیلی؛ ابتدایی، متوسطه اول (راهنمایی)، متوسطه دوم، کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری است که طول دوره هر کدام از مقاطع مشخص است.

بعد از تعیین مقاطع تحصیلی و طول هر کدام از آنها، لازم است که انواع مدارک تحصیلی در هر مقطع تحصیلی نیز مشخص شوند. بعنوان مثال، ممکن است در ایران «مقطع کارشناسی ارشد» شامل سه نوع مدرک «فوق لیسانس درس محور»، «فوق لیسانس پژوهش محور» و «فوق لیسانس حرفه ای» باشد که «مدرک تخصصی پزشکی» بعنوان «فوق لیسانس حرفه ای» در نظر گرفته شود.

تعیین نتایج یادگیری

به منظور اینکه «نتایج یادگیری» مرتبط با یک مدرک تحصیلی از یک مؤسسه آموزش عالی به درستی تدوین شوند لازم است فرایند چهار مرحله ای ذیل به صورت ترتیبی طی شود تا هم بین مقاطع تحصیلی انسجام و هماهنگی وجود داشته باشد و هم استقلال آکادمیکی حفظ گردد:

- تعیین «نتایج یادگیری» مرتبط با یک مقطع تحصیلی (تعیین نتایج یادگیری بصورت کلی)
- تعیین «نتایج یادگیری» یک «نوع مدرک تحصیلی» (تعیین نتایج یادگیری بصورت نسبتاً کلی)

■ تعیین «نتایج یادگیری» یک حوزه تخصصی همچون مهندسی، پزشکی، حقوق و.. (تعیین نتایج یادگیری بصورت نسبتاً دقیق)

■ تعیین «نتایج یادگیری» یک برنامه آموزشی (تعیین نتایج یادگیری بصورت دقیق)

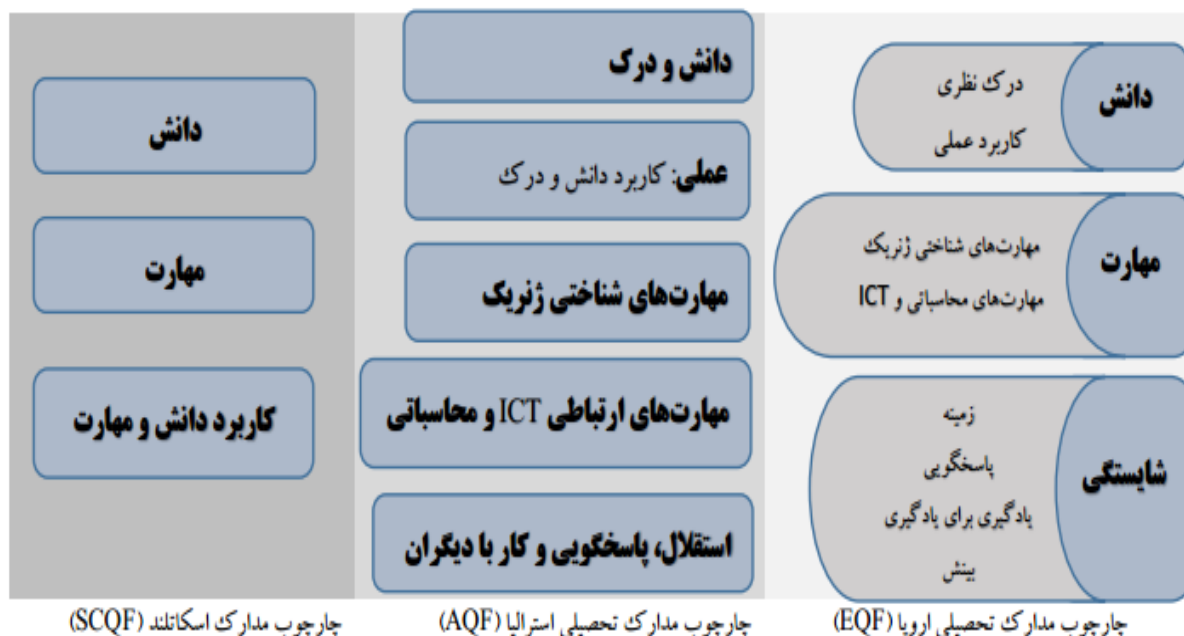
لازم به ذکر است اقدامات صورت گرفته در هر کدام از مراحل چهارگانه فوق الذکر توسط مقامات، نهادها، سازمانها و گروههای مشخصی انجام می‌شوند که در ادامه هر کدام از آنها تشریح شده‌اند.

الف) تدوین «نتایج یادگیری» مرتبط با مقاطع تحصیلی

برای تدوین «نتایج یادگیری»، ابتدا باید «نتایج یادگیری» مرتبط با هر کدام از مقاطع تحصیلی نظام آموزشی تدوین شوند. «نتایج یادگیری» مرتبط با مقاطع تحصیلی که به معیارهای سطح یک نیز شهرت دارند به صورت کلی تدوین می‌شوند که این امر باعث می‌شود تا بتوان بیش از یک «نوع مدرک تحصیلی» را در یک مقطع تحصیلی قرار داد.

همچنین «نتایج یادگیری» مرتبط با مقاطع تحصیلی باید بصورتی تدوین شوند که بین مقاطع تحصیلی هماهنگی و انسجام وجود داشته باشد. بصورتی که سطح اول (ابتدایی) دارای کمترین پیچیدگی و سطح آخر (مقطع دکتری) دارای بالاترین پیچیدگی باشد. با توجه به اینکه «معیارهای سطح» به صورت کلی تدوین می‌شوند لذا امکان هماهنگی بین «نتایج یادگیری» مرتبط با مقاطع تحصیلی فراهم است.

در خصوص تدوین صحیح «معیارهای سطح» در ایران باید گفت که لازم است کلیه وزارتخانه های مربوط همچون «وزارت آموزش و پرورش»، «وزارت علوم، تحقیقات و فناوری»، «وزارت بهداشت و آموزش پزشکی» تحت رهبری شورای NQF و بصورت هماهنگ و در جلسات مشترک «نتایج یادگیری» مرتبط با هر کدام از مقاطع تحصیلی نظام آموزشی را مشخص نمایند تا هماهنگی بیان «نتایج یادگیری» مرتبط با مقاطع تحصیلی بوجود بیاید.

شکل ۱. انواع طبقه‌بندی‌ها برای معیارهای سطح

(ب) تعیین «نتایج یادگیری» مرتبط با یک «نوع مدرک تحصیلی»

بعد از تعیین «نتایج یادگیری» مرتبط با یک مقطع تحصیلی، باید «نتایج یادگیری» مرتبط با یک یا چند «نوع مدرک تحصیلی» در یک مقطع تحصیلی تعیین شوند که به «توصیف‌گرهای نوع مدرک تحصیلی یک نیز شهرت دارند. نتایج یادگیری مرتبط با «نوع مدرک تحصیلی» دقیقتر از نتایج یادگیری مرتبط با مقطع تحصیلی هستند اما نسبت «نتایج یادگیری» مرتبط با «مدرک تحصیلی» کلی‌تر هستند که این امر باعث انسجام در نتایج یادگیری مدارک تحصیلی از یک نوع مدرک تحصیلی بدون توجه به رشته تحصیلی می‌شود. نتایج یادگیری مرتبط با یک «نوع مدرک تحصیلی» باید توسط وزارتخانه مربوطه تدوین و از طریق شورای چارچوب ملی مدارک تحصیلی به اطلاع رسانده شود.

ج) تعیین «نتایج یادگیری» مرتبط با یک حوزه تخصصی

نتایج یادگیری مرتبط با یک حوزه تخصصی که به «ویژگیهای دانش آموختگی یک معروفند، مجموعه ایی از «نتایج یادگیری» را شکل می‌دهد که بصورت یک به یک قابل سنجش اند و مؤلفه هایی هستند که دالت بر پتانسیل دانش آموخته جهت کسب شایستگی برای انجام کار در یک سطح مناسب را دارد. در سطح آموزش عالی، «ویژگیهای دانش آموختگی» هر حوزه تخصصی توسط یک «آژانس اعتبارگذاری برنامه‌ای» و بر اساس «معیارهای سطح»، «توصیفگرهای نوع مدرک»، انتظارات ملی و بین المللی تدوین می‌شوند که آژانس اعتبارگذاری بعد از تعیین ویژگیهای دانش آموختگی، آنها را به برنامه های آموزشی حوزه خود ابلاغ می‌نماید.

مسئولان برنامه های آموزشی یک حوزه تخصصی نیز موظفند که تمام ویژگیهای ابلاغ شده را در دانشجویان خود پرورش دهند و زمانی به دانش آموختگانشان مدرک تحصیلی اعطاء نمایند که تمام ویژگیهای دانش آموختگی مدنظر در آنها پرورش یافته باشد. در ارتباط با «ویژگیهای دانش آموختگی» باید گفت که ویژگیهای انتخاب شده باید از لحاظ جهانی قابل کاربرد باشند، برای دوره طولانی معتبر بوده و انتظار این باشد که به ندرت و تنها بعد از یک بحث قابل توجه تغییر کنند، بازتابی از حداقل استانداردهای قابل قبول باشند و نیز سنجش عینی آنها ممکن باشند.

تفاوت بین شایستگی و ویژگیهای دانش آموختگی

قابل ذکر است که در صورت پرورش یافته شدن «ویژگیهای دانش آموختگی»، یک دانش آموخته هنوز به شایستگی نرسیده است، بلکه فرد مذکور زمانی به شایستگی می‌رسد که علاوه بر «ویژگیهای دانش آموختگی»، توانمندیا یا ویژگیهای دیگری نیز در وی پرورش بیابند. در شایستگی، شخص شایسته به یک حالت یا وضعیتی می‌رسد که ویژگیهای لازم برای انجام فعالیتهای مربوط به یک حیطه کاری از یک «حرفه مشخص» را دارد بصورتی که فعالیتهای مذکور را با تسلط انجام می‌دهد.

د) تعیین «نتایج یادگیری» مرتبط با یک برنامه آموزشی

برنامه آموزشی چیدمانی از آموزش و یادگیری ساختارمند و یکپارچه با اهداف آموزشی تعریف شده ایی است که معمولاً منجر به اعطای یک مدرک تحصیلی می شود. وجه تمایز «برنامه آموزشی» از «دوره تحصیلی» این است که برنامه آموزشی دارای «اهداف آموزشی» یا اهداف برنامه مشخصی است.

همچنین وجه تمایز «برنامه آموزشی» از «برنامه درسی» این است که برنامه آموزشی گسترده تر از «برنامه درسی» بوده و شامل «اهداف برنامه» و نتایج برنامه است. در خصوص «اهداف برنامه» باید گفت که آنها گزاره ای از دستاوردهای در نظر گرفته شده ای است که دانش آموختگان یک برنامه آموزشی باید قادر به انجام آن باشند، و اغلب بر سالهای اولیه بعد از دانش آموختگی تأکید دارند. یادآور می شود نحوه تدوین اهداف برنامه بر اساس یک فرایند خاصی تدوین می شود که تمرکز آن بر پایان دوره توسعه تکوینی است.

در ارتباط با تدوین «نتایج یادگیری» مرتبط با برنامه آموزشی باید گفت اگر «ویژگیهای دانش آموختگی» ابلاغ شده توسط آژانسهای اعتبارگذاری بر اساس اهداف یک «برنامه آموزشی» خاص تعدیل و اصلاح شوند، به شکل دقیقتری تعریف شده و به «نتایج برنامه ۱» یا «برونداد برنامه» تبدیل می شوند.

با توجه به اینکه هر برنامه آموزشی دارای اهداف آموزشی مختص به خود است، بنابراین می توان گفت که هر برنامه آموزشی «نتایج برنامه» مختص به خود را دارد. لازم به ذکر است یکی از مهمترین الزامات در تدوین «اهداف برنامه»، وجود یک بستر مناسب است. منظور از بستر مناسب این است که در آن مسئولان برنامه های آموزشی، در تدوین «اهداف برنامه» استقلال دارند بصورتی که آنها «اهداف برنامه» خویش را بر اساس مأموریت مؤسسه آموزشی (دانشگاه، کالج، آموزشگاه) و شرایط محیطی خود تدوین می نمایند.

یادآور می شود مسئولان یک برنامه آموزشی، علاوه بر ویژگیهای دانش آموختگی ابلاغ شده می توانند ویژگیهای دیگری را برای دانش آموختگان خود در نظر بگیرند اما حق نادیده گرفتن هیچکدام از ویژگیهای دانش آموختگی ابلاغ شده را ندارند. زمانی که مسئولان یک برنامه آموزشی «نتایج برنامه» خود را تدوین نمودند، باید یک «برنامه

درسی جامع» را تدوین نمایند. منظور از برنامه درسی جامع این است که تمامی «نتایج برنامه» را پوشش داده و تمامی نتایج یادگیری برنامه را در دانش آموختگان پرورش می دهد.

تضمین کیفیت در NQF

شورای NQF باید در خصوص تضمین کیفیت مدارک تحصیلی، سیاستهای را تدوین نماید. به زبانی بسیار ساده، تضمین کیفیت مدارک تحصیلی یعنی موارد ذیل تحقق یابد:

- نتایج یادگیری خصوصا «نتایج برنامه» بدرستی تعریف شوند به صورتی که همتراز با موارد بین المللی و مطابق با نیازها و شرایط محیطی باشند و همچنین بین نتایج یادگیری مقاطع تحصیلی انسجام وجود داشته باشد؛

- مدرک تحصیلی به افرادی اعطاء شود که استحقاق گرفتن آن را داشته باشند. به عبارت دیگر مدارک تحصیلی به افرادی اعطاء شود که تمام «نتایج برنامه» در آنها به درستی پرورش یافته اند؛
- بین «مدارک تحصیلی با کیفیت» و «مدارک تحصیلی بی کیفیت» تمایزی روشن وجود داشته باشد.

از جمله مکانسیمهای تضمین کیفیت در آموزش عالی، اعتبارگذاری مؤسسات آموزش عالی، اعتبارگذاری برنامه های آموزشی، و همچنین «تصدیق نمودن آژانسهای اعتبارگذاری» است.

– آژانس اعتبارگذاری مؤسسه ای

این دسته از آژانسهای اعتبارگذاری، به اعتبارگذاری مؤسسات آموزش عالی می پردازند. به این صورت که استانداردهای یک مؤسسه آموزش عالی (اعم از دانشگاه، کالج، آموزشگاه است) را تدوین و ابلاغ نموده و به ارزیابی مؤسسات آموزش عالی از لحاظ میزان تحقق استانداردها می پردازند. در اینجا آژانسهای اعتبارگذاری در خصوص مأموریت و مقاصد مؤسسه آموزشی؛ ساختار و مدیریت صحیح مؤسسه آموزشی؛ نحوه تدوین برنامه آموزشی؛ نحوه پذیرش و نام نویسی، خدمات دانشجویی؛ شیوه تدریس؛ منابع مؤسسه آموزشی؛ اثربخشی آموزشی؛

شفافیت و افشای عمومی؛ و طرح‌ریزی و ارزیابی در مؤسسه آموزش عالی استانداردهای را تدوین می‌نمایند. لازم به ذکر است که تمامی استانداردهای مذکور در بستر استقلال آکادمیکی مؤسسات آموزشی تدوین می‌شوند.

– آژانس اعتبارگذاری برنامه‌ای

این دسته از آژانسهای اعتبارگذاری، به اعتبارگذاری برنامه‌های آموزشی می‌پردازند. به این صورت که استانداردهای یک برنامه آموزشی را تدوین و ابلاغ نموده و به ارزیابی برنامه‌های آموزشی از لحاظ میزان تحقق استانداردها می‌پردازند. «آژانسهای اعتبارگذاری برنامه» ابتدا «ویژگیهای دانش‌آموختگی» مرتبط با حوزه تخصصی خود را بر اساس «معیارهای سطح»، «توصیفگرهای نوع مدرک»، و انتظارات ملی و بین‌المللی تدوین و ابلاغ می‌نمایند و سپس استانداردهای برای مسئولان برنامه‌های آموزشی جهت تدوین و اجرا صحیح برنامه آموزشی در راستای پرورش «ویژگیهای دانش‌آموختگی» تدوین و ابلاغ می‌نمایند.

از نکات بسیار مهم در خصوص اعتبارگذاری برنامه‌های آموزشی این است که یک برنامه آموزشی زمانی اعتبارگذاری می‌شود که آن برنامه آموزشی در یک «مؤسسه آموزشی اعتبارگذاری شده» ارائه شده باشد. به عبارت دیگر، ابتدا باید مؤسسات آموزشی اعتبارگذاری شوند، سپس برنامه‌های آموزشی آن مؤسسات آموزشی، اعتبارگذاری شوند. چنین الزامی به این دلیل است که «اهداف برنامه آموزشی» بر اساس مأموریت مؤسسه آموزشی تدوین می‌شود. بنابراین اگر «مؤسسه آموزشی» اعتبارگذاری نشده باشد ممکن است مأموریت آن به درستی تدوین نشده باشد که در این حالت کلیه برنامه‌های آموزشی آن مؤسسه آموزشی نیز نمی‌توانند به درستی تدوین شده باشند.

پیمان‌های آموزشی بین‌المللی

در حال حاضر «آژانسهای اعتبارگذاری برنامه‌ای» از کشورهای مختلف، اقدام به امضاء توافقنامه‌های آموزشی بین‌المللی نموده‌اند که به پیمانهای بین‌المللی آموزشی معروفند. کار این پیمانهای آموزشی محک‌زنی یا بنچ‌مارک کردن استانداردهای آموزشی یک حوزه خاص همچون مدیریت، کامپیوتر، مهندسی و غیره است.

در یک پیمان آموزشی، استانداردهای آموزشی از جمله «ویژگیهای دانش آموختگی» تدوین شده توسط یک عضو پیمان آموزشی باید با استانداردهای بین‌المللی هم ارزی اساسی داشته باشد (به دلیل شرایط بومی نباید کپی برداری باشد). بنابراین «آژانسهای اعتبارگذاری برنامه‌ایی» علاوه بر تحقق انتظارات وزارتخانه، نهادها و شوراهای ملی کشور خود باید استانداردهای بین‌المللی را نیز تحقق ببخشند.

از مزایای عضویت در پیمانهای بین‌المللی آموزشی این است که اگر یکی از اعضای پیمان آموزشی تایید نماید که یک برنامه آموزشی، استانداردهای بین‌المللی را تحقق بخشیده است، آن برنامه آموزشی جنبه بین‌المللی پیدا می‌نماید و تمامی مدارک تحصیلی که اعطاء می‌نماید در تمام کشورهای عضو پیمان (که تمامی کشورهای یافته هستند) به رسمیت شناخته می‌شود. علاوه بر به رسمیت شناختن مدارک تحصیلی، دانش آموختگانشان برنامه آموزشی بین‌المللی مذکور دارای توانائیهای متناسب با انتظارات بین‌المللی و ملی هستند که وجود این دانش آموختگان باعث توسعه همه جانبه و پایدار ملی و بین‌المللی است.

تصدیق یادگیری قبلی^۴

این شورا باید در خصوص به رسمیت شناختن یا تصدیق یادگیریهای قبلی دانشجویان، سیاستهای را تدوین نماید. بعنوان مثال افرادی که دارای مدارک قبولی با یک نمره خاص در آزمون زبان تافل یا آیلتس هستند. دیگر نیازی نباشد که مجدداً در کلاسهای درسی زبان انگلیسی (که تکراری‌اند) بنشینند. مثالها در این خصوص بخصوص در حوزه فنی بسیار زیادند (همانند دارا بودن مدارک فنی) اما نکته بسیار مهم در اینجا نحوه سنجش یادگیری قبلی است که در حال حاضر در خصوص آن پژوهشهای در حال انجام است.

حذف و اضافه یک نوع مدرک تحصیلی

این شورا باید در خصوص حذف یا اضافه نمودن یک «نوع مدرک تحصیلی»، سیاستهایی را تدوین نماید. در اینجا حذف یا اضافه شدن یک نوع مدرک تحصیلی (مانند حذف مدرک پیش دانشگاهی که در چند سال پیش

⁴ recognition of Prior Learning

در ایران اتفاق افتاد) باید همراه با دلیل و منطق بوده و در طول یک فرایند خاصی انجام شود. به عنوان مثال در کانادا زمانی که دوره پیش دانشگاهی حذف شد، پنج موضوع تدریس شده در این دوره (که سطح آن نسبت به دوره متوسطه پیچیده تر بود) در سطح متوسطه ارائه شدند و در حال حاضر دانش آموزانی که می خواهند وارد دانشگاه شوند باید این موضوعات را با یک حداقل نمره خاصی در طول دوره متوسطه مطالعه نمایند و دانش آموزانی که می خواهند وارد بازار کار شوند، نیازی به مطالعه این موضوعات در طول متوسطه ندارند. همچنین زمانی یک نوع مدرک تحصیلی حذف می شود باید مسیر ادامه تحصیل و اشتغال دارندگان آن نوع «مدرک تحصیلی حذف شده» نیز مشخص شوند.

صدور مدارک تحصیلی

این شورا باید در خصوص صدور مدارک تحصیلی، سیاستهایی را تدوین نماید. در این سیاستها شورا باید بطور کلی مشخص نماید که ارائه دهندگان مدارک تحصیلی یا تایید کنندگان مدرک تحصیلی؛ مدارک تحصیلی خود را به چه صورتی صادر نمایند که از دیگر مدارک تحصیلی متمایز باشند. سیاستهای این بخش جهت ایجاد تمایز بین مدارک تحصیلی با کیفیت و مدارک تحصیلی بی کیفیت است.

مسیرهای مدارک تحصیلی

شورا باید در خصوص مسیرهای بین انواع مدارک تحصیلی، سیاستهای را تدوین نماید. همچنین در این سیاستها، شورای باید مشخص نماید که مسیر طی شده در طول یک برنامه آموزشی (برنامه درسی) چگونه باشد. در اینجا مسیر مدارک تحصیلی به کارراهه تحصیلی اشاره دارد.

ثبت مدارک تحصیلی

شورا باید در خصوص ثبت مدارک تحصیلی، سیاستهای را تدوین نماید. در این سیاستها، شورا باید یک «پایگاه داده ای» را راه اندازی نماید که در آن اطلاعاتی در خصوص موارد ذیل گنجانده شوند:

- نهادها یا وزارتخانه هایی که آژانسهای اعتبارگذاری را تصدیق می نمایند؛

- آژانسهای اعتبارگذاری تصدیق شده و تاریخ اعتبار آنها؛
- مؤسسات آموزشی اعتبارگذاری شده و تاریخ اعتبار آنها؛
- برنامه های آموزشی اعتبارگذاری شده و تاریخ اعتبار آنها؛
- مدارک تحصیلی که توسط «برنامه های آموزشی معتبر و اعتبارگذاری شده» ارائه شده اند؛
- سازمانهای تنظیم مقررات برای آموزشهای حرفه ای و غیره.

هدف از تدوین سیاستهای این بخش، جلوگیری از تقلب، تسریع در تاییدیه مدارک تحصیلی و ایجاد تمایز بین مدارک تحصیلی باکیفیت و بی کیفیت است.

مدارک حرفه ای

علاوه بر مدارک تحصیلی از جمله موارد مهمی که این شورا باید آن را مورد توجه قرار دهد و سیاستهای در خصوص آن تدوین نمایند، آموزشهای شغلی و حرفه ای و نحوه به رسمیت شناخته شدن مدارک حرفه ای است زیرا در برخی از کشورها که چارچوب مدارک شغلی^۵ داشته اند در حال حاضر «چارچوب مدارک شغلی» خود را در چارچوب ملی مدارک تحصیلی ادغام نموده اند.

در خصوص مدارک شغلی، اولین اقدامی که باید صورت گیرد، تدوین استانداردهای ملی شغلی^۶ هستند. این استانداردها باید بصورت تخصصی و مبتنی بر شرایط واقعی بین المللی، ملی و محلی تدوین شوند. استانداردهای مذکور معمولاً توسط وزارت کار یا یک نهاد مرجع ملی ابلاغ می شود اما اینکه آنها توسط یک سازمان خاصی یا توسط نمایندگانی از حوزه های تخصصی خود تدوین شود باید سیاستهای ملی در این راستا تدوین شوند.

به عبارت دیگر سیاستهای این بخش باید مشخص سازد که «استانداردهای شغلی» تمامی حوزه ها توسط یک سازمان خاصی همچون «سازمان فنی حرفه ای» تدوین شود یا اینکه هر حوزه تخصصی توسط یک آن حوزه تدوین شود و وزارت کار آن را ابلاغ نماید. بعنوان مثال استانداردهای حوزه کامپیوتر توسط سازمان فناوری

^۵ National Vocational Framework

^۶ National Occupational Standards

اطلاعات که در اینجا بعنوان یک سازمان تنظیم مقررات در حوزه کامپیوتر انجام وظیفه می نماید، تدوین شود و توسط وزارت کار ابلاغ گردد. مورد بعدی که در آموزشهای شغلی باید مورد رسیدگی قرار بگیرد، کیفیت مراکز آموزشی شغلی و خود دوره های آموزشی است. در این رابطه شورا می تواند با الزامی شدن «اعتبارگذاری» مراکز آموزشی و دوره های آموزشی توسط آژانس های اعتبارگذاری مربوط، باعث کیفیت آموزشهای شغلی و حرفه ای شود. همانند آموزشهای رسمی، آموزشهای شغلی نیز بر اساس سطح پیچیدگی سطح بندی می شوند. لذا از جمله اقدامات لازم دیگر در خصوص آموزشهای شغلی، سطح بندی آموزشها و مدارک شغلی است که شورا می تواند در این خصوص سیاستهایی را تدوین نماید.

جمع بندی

استانداردسازی و تضمین کیفیت نظام آموزشی، «مدارک تحصیلی» و «مدارک علمی»؛ مستلزم تدوین و استقرار یک چارچوب ملی کارآمد برای مدارک تحصیلی است. در یک «چارچوب ملی مدارک تحصیلی»، سیاستهایی جهت استانداردسازی و تضمین کیفیت نظام آموزشی، مدارک تحصیلی و مدارک علمی تدوین می شود. تدوین و استقرار چنین چارچوب جامع و ملی در ایران نیازمند الزامات مهمی همچون موارد ذیل است:

- عزم ملی و تصمیمی راسخ جهت تدوین و استقرار چارچوب ملی کارآمد برای مدارک تحصیلی
- ضرورت وجود نهادها، ارگانها، سازمانها، گروهها و افراد مربوطه که بصورت یک سیستم یکپارچه فعالیت نمایند.
- مسئولیت پذیری و پاسخگویی
- شفافیت

تدوین و استقرار یک چارچوب ملی کارآمد برای مدارک تحصیلی و مدارک علمی مستلزم انجام اقدامات ضروری مهمی همچون موارد ذیل است که در غیر اینصورت وجود چارچوب ملی مدارک تحصیلی منجر به بروکراسی بسیار شدید خواهد شد:

- تشکیل یک شورا چارچوب ملی مدارک تحصیلی یا یک نهاد مرجع ملی
- تدوین سیاستهای کلان مرتبط با نظام آموزشی توسط شورای مدارک تحصیلی
- تعیین استانداردها برای مؤسسات آموزشی و همچنین اعتبارگذاری مؤسسات آموزشی
- تعیین استانداردها برای برنامه های آموزشی و همچنین اعتبارگذاری برنامه های آموزشی
- تصدیق شدن آژانس های اعتبارگذاری

با توجه به اینکه وجود یک «چارچوب ملی مدارک تحصیلی» منجر به استانداردسازی و تضمین کیفیت نظام آموزشی و مدارک تحصیلی می شود. لذا لازم است یک پروژه ملی با هدف تدوین و استقرار «چارچوب ملی مدارک تحصیلی» در ایران آغاز شود تا شاهد کاهش بیکاری، کاهش مدرک گرایی، بهبود رشد و توسعه پایدار و همه جانبه کشور باشیم. در این پروژه ملی باید در خصوص کلیه اقدامات فوق الذکر پژوهشهای کاربردی را انجام دهد.